

akt 10/65

D 169.

PKM 4272 / R 3593

172

Vyr. leit. S. Žukaitis

Panevėžio atvadavimas 1919 metais

D

169.

VYR. ŠTABO SP. IR ŠV. SK. LEIDINYS

KAUNAS

AKC. „SPINDULIO“ SPAUSTUVĖ

1929

Vol. I

Išspausdinta 800 egzempliorių

*Aukoju
tiems,
kurie
ginklu*

*Stoję ginti tautos garbę
ne tik savo jėgas, bet
daugelis ir gyvybę ant*

*Tėvynės
aukuro
sudėjo;
kurie
krašto
laisvę,*

*Tekančią nepriklausomybęs
saulę mokėjo daugiau vertinti
nė tik už turtus, bet ir už gyvybę'
pirmiems
naujosios
Lietuvos
kariams —
savanoriams.*

Tėvynė—tai tas šventas žodis, kuris atplešia ūkininką nuo arklo, darbininką nuo darbo, mokslininką nuo knygos; kuris ištraukia jaunikaitį iš mylimosios ar sužadėtinės rankų ir surenka visus žmones prie vienos vėliavos, į kurią jie žiūri didvyrio drąsumu ir kankinio meile.

P. Mantegacca, italų profesorius.

Prakalba

1929 metais gegužės mėnesio 19 dieną sukako lygiai 10 metų nuo atvadavimo Panevėžio miesto ir apylinkių iš rusų bolševikų. Ta proga nors trumpais bruožais nupasakosiui, kaip brendo ta atvadavimo idėja, kas tą idėją kélé ir plėté.

Émiausi aprašyti Panevėžio atvadavimą dar ir dėl šių priežaščių:

1. Panevėžio atvadavimas iš rusų bolševikų yra ąrtimai susijęs su visa tolimesne dėl rytų Lietuvos kovų eiga;

2. nuo tos operacijos pradžios prasideda planingas ir aktyvus mūsų ginkluotų jėgų veikimas;

3. toje operacijoje pasireiškė mūsų kariuomenės vadovybės ir eilių kareivių didelis pasiryžimas ir pasitikėjimas savo dvasios ir proto jégomis;

4. čia, šiaja operacija, visiems aiškiai parodyta, kad Lietuva savo jégomis gali išsivaduoti ir išsivaduos;

5. Panevėžio atvadavimas yra didelis valstybės ir tautos laimėjimas idéjinėj kovoju su viską naikinančiu, nieko švento ir brangaus žmogui bei tautai nepripažįstančiu bolševizmu.

Nedrįstų tikrinti, kad šia trumpa monografijéle vispusiškai dalyką nušviesiu. Jaučiu tik pareigą nepriklausomybės karą ir pirmųjų Lietuvos laisvės kovotojų darbus kelti ir tai darau. Tikiu, jog trūkumai, kurie šiame darbe gali pasirodyti, paskatins kompetentiškesnius žmones tarti savo žodį ir plačiau nušviesi šią svarbią operaciją.

Rašydamas šią monografijéle naudojausi: 4 pést. Liet. Karaliaus Mindaugo pulko archyvo medžiaga, įvairiai „Mūsų Žinyno“ straipsniais ir tos operacijos dalyvių nurodymais. Skemas bražė I-os karo apygarados štabo jaun. nerik. puskarininkis Pilypas Markuvénas. —

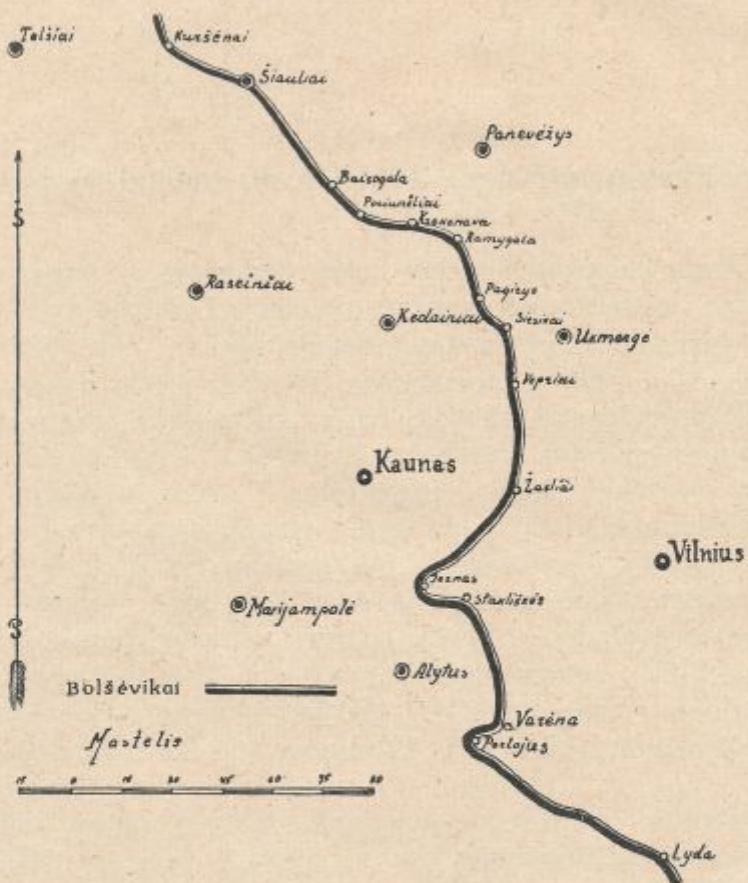
P a n e v ē ž y s,
1929 m. balandžio mén. 20 d.

Bendra įvykių apžvalga iki 1919 m. balandžio pabaigos

1918 metų pabaigoje ir 1919 metų pradžioje į Lietuvos teritoriją isiveržė rusų bolševikų kariuomenė. Laikinoji Lietuvos vyriausybė, tik pradėjusi organizuoti kariuomenę, negalėjo užkirsti jiems kelio, nes kariuomenės skaičius buvo visai nedidelis. Tuo laiku Lietuvoje tebešeimininkaujančios vokiečiai palengva traukėsi, bolševikų invazijai nesipriešindami ir užleisdami mūsų miestus, miestelius ir sodžius. Pastarieji, sekdamai besitraukiančių vokiečių pėdomis, slinko gilyn į Lietuvos vidurį be jokių kautynių ir užimtose Lietuvos teritorijos vietose organizavo valdžią savo pavyzdžiu. Taip tad vokiečiams besitraukiant sausio pradžioje rusai bolševikai užėmė svarbesnius punktus šiai linija: Lyda-Trakai-Ukmergė-Panėvėžys-Bauskė. O jau vasario mėnesiui įpusėjus bolševikai buvo užėmę didelę etnografinės Lietuvos dalį imtinai iki linijos: Lyda-Varėna-Perlojus-Jėznas-Stakliškė - Žaslai - Vepriai - Siesikai-Pagiriai-Ramyga'a-Krekenava-Pociūnėliai-Baisogala - Šiauliai-Kuršėnai (žiūr. 1 skema).

Nežiūrint to, įvairiose neokupuotos Lietuvos vietose būrėsi savanoriai ir buvo mobilizuojami vyrai ginkluotai kovai su rusais bolševikais. Svarbiausi tuo metu ginkluotų jėgų koncentravimosi centrai buvo Alytus, Marijampolė, Kaunas, Kėdainiai ir kiti miestai. Įvairiose užimtos teritorijos vietose slaptai buvo organizuojami partizanų būriai. Vasario pradžioje Lietuvos vyriausybė savo žinijoje turėjo gan stipros keleto pulkų ir artilerijos užuomazgas ir daugumoje didesnių miestų provizorių karišką administracinių aparatą. Todėl jau vasario pirmomis dienomis mūsų jaunos kariuomenės dalys pradeda kautis su bolševikais ir tramdyti jų slinkimą į Lietuvos vakarus. Vasario 1 d, vėliau 7—11 d. įvyksta kautynės ties Kėdainiais, vasario 12—16 d. ties Alytum mums labai pavojingam sparne, nes bolševikai grėsė išsiveržti Suvalkijon. Rusams bolševikams prasiveržti Suvalkijon ties Alytum nepavyko: čia juos sulaikyti padėjo vokiečių dalys. Tų kautynių rezultatas buvo toks, kad bolševikai nustojo Jėzno ir Butrimonių. Ties Kėdainiais bolševikų puolimas visai sustingsta, nes mūsų kėdainiškės dalys pereina kontrpu-

liman ir vasario 11 d. išveja bolševikus iš Šėtos miestelio. Mūsų kairiajam sparne vasario 10—12 vokiečių „Grenzschutz Nord“ dalys sumuša bolševikus ties Séda ir Mažeikiai ir nuveja Kuršėnų link. Po šių kautynių sparnuose ir centre kovos su bolševikais iki vasario pabaigos apsimsta.

1. Bolševikų okupuotoji Lietuvos teritorijos dalis 1919 m.
vasario mén. vidury.

Kovo mén. daugiausia aktyvumo rodo Kédainių dalys. To mėnesio 2 d. bolševikai netenka Pociunelių, o 10 d. ir Krekenavos. Kelioms dienoms praslinkus, vokiečiams padedant, Panevėžio srities apsaugos būrys paima savo žinion iš bolševikų geležinkelio ruožą: Dotnuva-Baisogala-Radviliškis-Šiauliai-Liepoja. Tuo būdu bolševikai buvo išvyti iš Šeduvos, Radviliškio ir Šiaulių. Panevėžio srities apsaugos būrys, vokiečiams toliau jau nebepadedant, savo priešakine rinktine kovo 27 d. užima Panevėžio miestą. Tačiau balandžio 4 d. bolševikai vėl išstumia mūsų dalis iš Panevėžio ir balandžio 2 d. iš Šėtos. Neskaitant šio nepasisekimio bolševikai toliau transversalės keliolikos kilometrų į vakarus nuo

Panevėžio ir Šėtos čia centre nepasiekia. Šéta gi balandžio 3 d., padendant vokiečiams, vėl patenka į mūsų kariuomenės rankas.

Tuo pat laiku, t. y. balandžio 2—5 d. dešiniam sparne eina kautynės. Mūsų dalys veikia Varėnos, Žiežmarių, Vievio kryptimis. Eina kautynės ties Daugais, vėliau Bobriškio rajone ir ties Stravenikais. Dėl daugelio priežasčių puolimas Varėnos, Žiežmarių, Vievio kryptimis nepavyko ir veikusios dalys buvo atitrauktos. Tokiu būdu operacijos rezultatas buvo tokis, kad abi pusės sugrižo į senas pozicijas. Kairiam sparne, žiemiu — rytų Lietuvoje, veikė partizanų būriai.

Iki balandžio 27 d. žymesnių įvykių nebuvo.

Pirmųjų operacijų pobūdis ir tikslai

Bemaž iki 1919 m. balandžio pabaigos visos kautynės su įsiveržusiais į Lietuvos teritoriją bolševikais turėjo daugiau partizaniškų kautynių pobūdžio. To laiko buvusios operacijos turėjo daugumoje vietinės reikšmės tikslus: atvaduoti kurį nors miestelį, sodžių, paimti belaisvių, atimti iš priešo ginklų, municipijos ir k.

Kodėl gi taip buvo? Tam yra daug priežasčių, iš kurių svarbiausių bus šios.

1. Laikinoji Lietuvos vyriausybė, sutraukusi svarbesniuose ginkluotų jėgų organizavimo ir koncentravimo punktuose prityrusias komandavimo jėgas ir skubindama ruošti rimtą pasipriešinimą bolševikams, negalėjo duoti pakraščiams ar tolimesnėms nuo tų centrų dalims net minimalio skaičiaus prityrusių karių, todėl pakraščiai, būdami be paramos iš centro, neįstengė daryti platesnio masto operacijų.

2. Bendras iki to laiko mūsų kariuomenės ir partizanų skaičius buvo dar nepakankamas, kad galėtų rimtai galvoti apie platesnio masto operacijas.

3. Turimos kariuomenės nepasirengimas, blogas ginklavimas ir šarjavimas, trūkumas municipijos, ryšių ir daug kitų reikalingų kariuomenėi priemonių, vertė susilaikyti ir apsiriboti vietinės reikšmės veiksmais.

4. Vokiečiai, nors vietomis mūsų ginkluotoms dalims padėjo, bet daugumoje atsitikimų visą darbą tramdė ir daug kliudė besišvaistydami visoje vidurio ir vakarų Lietuvoje.

O gal buvo dar ir kitų priežasčių, kurių man neteko įžiūrėti, norint nušvesti to laikotarpio tokį mūsų ginkluotų jėgų veikimo pobūdį. Tik čia turiu pažymėti, kad toks mūsų ginkluotų jėgų veikimas iki to laiko, t. y. iki balandžio pabaigos, daugeliu atžvilgiu buvo reikalingas ir naudingas, nes:

1. neįsiveldamas į komplikuotesnes operacijas mūsų ginkluotų jėgų vyriausias iš pakraščių centras turėjo laiko ir galėjo geriau susitvarkyti,

parengti dalis, jas aprūpinti nors pačiais reikalingiausiais dalykais ir parengti ne tik tolimesnių veiksmų planus, bet nors pakenčiamai organizuoti užpakalį;

2. stipriai laikydamosios centre — Kėdainiuose ir dešiniam sparne mūsų jaunos kariuomenės dalys neleido vykdyti bolševikams savo planą — supti Kauną, o antra, davė progos vyriausiam centrui — Kaunui varyti greitu tempu visą parengiamąjį ir tvarkomąjį darbą;

3. jau ir tokiu veikimu silpnai susicementavusios rusų bolševikų dalys buvo labai demoralizuojamos, pridarydavo jiems daug nuostolių ir net sukeldavo jų tarpe riaušių; užteks paminėti čia riaušes Panevėžyje ir Kupiškyje, kada kovo mén. antros pusės pradžioje po nepasisekusiu kautynių jų dešiniam sprane Kuršėnų apylinkėse ir centre buvo sukilusios tų igulų dalys ir atsisakiusios klausyti komisarų; tik atvykus į tas igulas latvių komunistų batalionui viskas buvo nuraminta;

4. nors ir siauro masto veikimu mūsų ginkluotos jėgos buvo pratinamos ištvermės ir pasitikėjimo tolimiesniems žygiams ir,

5. rusų bolševikų okupuoto krašto gyventojuose ugđė viltį sulaukti, kaip tuo laiku métomi iš lėktuvų ir šimtų atsidavusių rankomis skleidžiami atsišaukimai skelbė, savos lietiviškos geležinės kariuomenės, o kartu su ja geresnių dienų ir laisvės.

Štai kuriais atžvilgiais tie, dar tik besikuriančios kariuomenės ir partizanų veiksmai igyja didelės reikšmės. Iki balandžio pabaigos buvusiems taip kariuomenės taip ir partizanų veiksmams istorija suteiks milžiniškos reikšmės. Tas laikotarpis mūsų tautai ir kraštui yra labai brangus: pilnas karžygiškumo ir pasiaukojimo pavyzdžių. Todėl visų, dar atmenančių to laikotarpio darbus, yra pareiga viską surašyti, kad dabartinės ir ateities kartos žinotų, kokiais keliais ir kokia kaina buvo grąžinta laisvę.

Lietuvos karys pasitiki savo ginklu

Balandžio pabaigoje mūsų ginkluotos jėgos centre ir kairiajam sparne pradeda rodyti daugiau aktyvumo. To ménesio 27 d. centras Kėdainiuose savo iniciatyva atlieka platesnio masto operacijas - staigiu apsupimu sulamdo bolševikus Pagirių miestą, o kairiajam sparne Lavėnos ir Mūšos upių linijoje kaujas Lietuvos vasaros rytu partizanų kuopos.

Gegužės 3 d. Panevėžio atskiras batalionas iš savo vyriausiuojančiųjų centro — Kėdainių, padedant dar vokiečiams, užima Ukmergės miestą ir priešakinėmis rinktinėmis po kelių dienų pasiekia, jau be vokiečių pagalbos, Širvintus ir Giedraičius.

Šie visi sėkmingi veiksmai centre ir kairiajam sparne duoda progos pereiti iš vietinės reikšmės partizaniško pobūdžio veikimo prie platesnių operacijų ir išsitikinti, kad bolševikai nėra tiek stiprūs. Nuo šio laiko prieinama išvados, kad vokiečių pagalbos mažai tereikia. Išblašky-

tos jėgos jungiamos, pakraščių dalys papildomos karininkų kadru. Dar kovo pabaigoje vadinami būriai ir batalionai suvesti į atskirą brigadą ir gegužės mėnesio pradžioje kartu su esamais pulkais rengiami naujiems žygiams. Išmėtytos atskiros brigados dalys, kurios sudėtinė jėgo 1 ir 2 pėstininkų pulkai, Panevėžio atskiras batalionas, atskiras batalionas (5 pėstininkų pulko užuomazga) ir kitos dalys, į atskiros brigados sudėti nejeinančios, iš Alytaus, Ukmergės, Kėdainių, Šiaulių ir kitų vietų koncentruojamos dviem kryptimis į žieminių rytų tikslu pralaužti rusų bolševikų frontą trumpesne kryptimi: Kėdainiai, Panevėžys ir tolimesne: Ukmergė, Zarasai, Dinabarkas.

Gegužės 6 d. kariuomenės vadu paskirtas generolas Silvestras Žukauskas. Gegužės 8 d. atskiros brigados vadas išleido įsakymą 5 nr., kuriuo 1 pėstininkų pulkas gegužės 11 — 12 d. turi atvykti į Ukmerge ir pakeisti esantį čia Panevėžio atskirą batalioną; Panevėžio atskiram batalionui su savo artilerija gegužės 12 — 13 d. įsakyta susikoncentruoti Ramygalos ir Krekenavos rajonuose. Tuo pačiu metu Kėdainių rajonan buvo perkeltas 2 pėstininkų pulko vienas batalionas.

Gegužės 14 d. pasirodo pirmas aktyvaus mūsų kariuomenės lauko štabo veikimo rezultatas. Tą dieną gaunamas vyriausios kariuomenės vadovybės bendras operatyvis įsakymas, generolo Žukausko pasirašytas. Mūsų kariuomenė ir partizanai įsakymo gavimo dieną turėjo savo užtvaras ir sargybas centre ir kairiajam sparne šioje linijoje: Lyduokiai — Vydiškis — Taujėnai — Ramygala — Krekenava — Naujamiestis — Lavėnos ir Mūšos upių linijoje (žiūr. 2 skemą).

Lietuvos Kariuomenei įsakymas 2 nr. buvo toks:

Kad sužinojus priešo pajėgas ir jo vietą ir padaryti jo atsargoje stovinčioje kariuomenėje betvarkę įsakau:

1. Ukmergės kariuomenės viršininkui bendrai su vokiečių pajėgomis pasiusti kai kurias kariuomenės dalis Raguvos linkui ir, jei galima būtų, partizanų būriais užpuldami priešą iš užpakalio, užimti tą miestelį ir Traškūnų kaimą.

2. Panevėžio kariuomenės viršininkui bendrai su vokiečių pajėgomis iškeliauti Panevėžio link. Partizanų būriais žygiuoti iš pietų ir šiaurės Sūbačiaus linkui tikslu užpulti smulkiųs priešo dalis ir išardyti geležinkelį tarp Panevėžio ir Subačiaus.

3. Apie ši uždavinį praneštą Ukmergės ir Panevėžio vokiečių kariuomenės dalims ir prašyta jų pagalbos.

4. Apie ši veikimą pranešta Kauno Vyriausiajai Valdybai (vokiečių).

5. Partizanų būriams pradėti veikti tuoju gavus įsakymą.

6. Panevėžio ir Ukmergės kariuomenei bendrai susitarus atliki užduotį, bet ne vėliau gegužės 17 dienos.

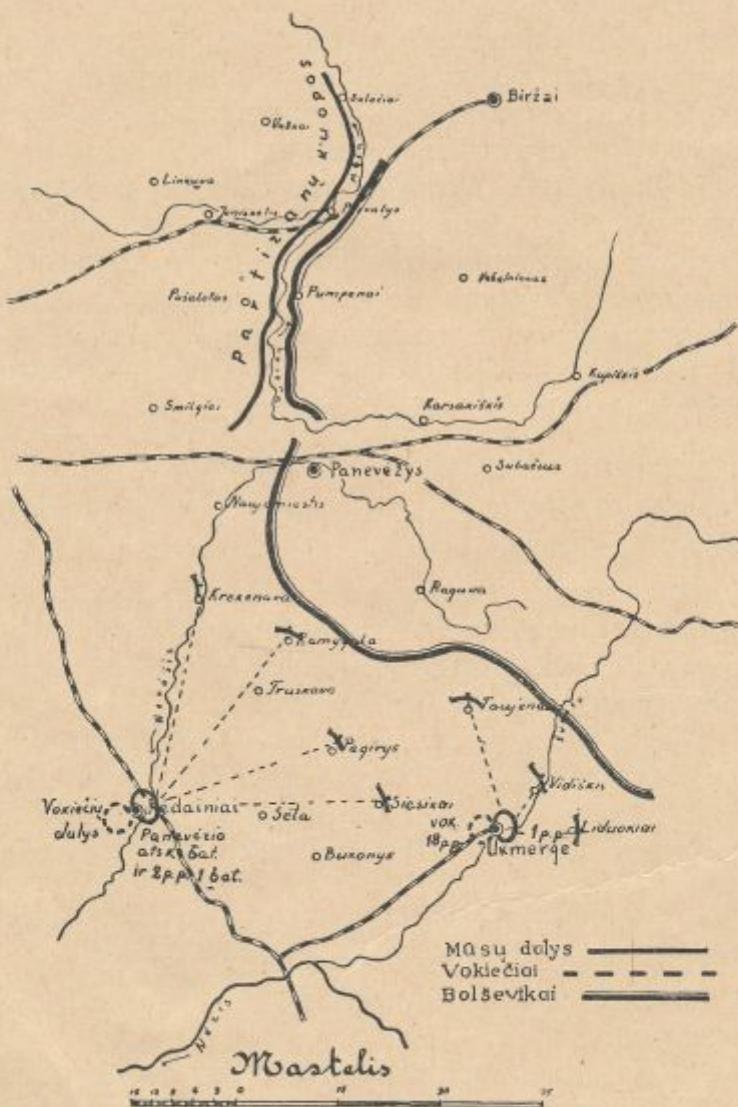
7. Skubotus pranešimus siuntinėti Vyriausiojo Vado Štaban 11 val. ir 16 val., o svarbius tuoju.

8. Aviacijos dalies viršininkui apie tai pranešta ir jam paliupta padėti kariuomenei.

Šiame įsakyme minimą Ukmergės kariuomenę sudarė: 1 pėstininkų pulkas, $1\frac{1}{2}$ eskadrono ir artilerijos būrys iš 2 pabūklų.

Panevėžio kariuomenę sudarė: Panevėžio atskir. batalionas, 2 pėstininkų pulko 1-as batalionas ir 1 baterija iš 4 pabūklų.

Panevėžio operaciją vykdė Panevėžio dalys, o visai operacijai vadovavo Panevėžio atskiro bataliono instruktorius karininkas (dabar atsargos generolas leitenantas) Katche ir karininkas (dabar atsargos

2. Padėtis gegužės 14 d. centre ir kairiajame sparne.

pulkininkas leitenantas) V a r i a k o j i s Jonas. To vieneto štabą sudarė Panevėžio atskiro bataliono šstabas.

Aukščiau cituotame įsakyme pasakyta, kad Ukmergės ir Panevėžio dalims duotas uždavinys turėjo būti įvykdytas ne vėliau gegužės 17 d. Bet pirm to reikėjo susitarti Panevėžio dalių vadovybei su Ukmegės dalių vadovybe ir su vokiečiais. Susisiekimo ir ryšių priemonės tuomet buvo dar tiek menkos, kad greit susisiekti ir susitarti buvo visai negalima. Todėl Panevėžio kariuomenės, ar kaip tuomet jau buvo vadinamas Panevėžio grupės šstabas, nusprendė pulti tik gegužės 18 d. auštant, o laika, nuo gegužės 14 iki 18 d., sunaudoti parengiamiems darbams: ornuoti tiekimą, sutvarkyti ir užmegsti su kaimynais ryšius, parengti ir sutvarkyti dalis, sudaryti veikimo planą ir t. t.

Gavus generolo Žukausko įsakymą, tuoju buvo pradėta tartis su buvusiomis Kėdainiuose vokiečių dalimis dėl bendro veikimo. Vokiečiai, išsyk griežto atsakymo neduodami, trukdė tik laiką, o vėliau atvirai pasisakė, kad toje operacijoje dalyvauti negalėsią, nes nesą gavę atitinkamo General-Komando įsakymo. Gegužės 15 d. 1 pėstininkų pulko vadui į Ukmerge ir Šiaulių atskiro bataliono vadui į Šiaulius, Panevėžio grupės vadovybė pasiuntė savo dalių projektuojamą veikimo planą, prašydama pranešti, kaip jų dalys mano įvykdyti generolo Žukausko įsakymą 2 nr. Tu raštų tūrinys toks:

1-o lietuvių pulko V a d u i

Ukmergėje

Iš Kėdainių, 15. V. 19

Žeml. 1:100000 (vokiečių)

Nr. 14.

Išpildymui slapto įsakymo generolo Žukausko Nr. 2, Panevėžio kariuomenė (Panevėžio Atskiras Batalionas ir 2-o pulko batalionas) gegužės 18 d., auštant, išvyks 3 voromis (kolonами) į Panevėžį: dešinioji vora keliu Plebance—Jotajnie—Katyne, vidurinė — keliu Remygola—Borklajnie—Jaskildy, kairioji — keliu Krakinov—Upita.

Klausimas apie dalyvavimą vokiečių dar neišaiškintas.

Prašau, jei tik galima, šiandien pranešti per žmogų, padavusį ši popieri, kokiuo būdu esančioji Tamstos žnioje kariuomenė mano išpildyti uždėtą ant jų uždavinį, veikti Raguvos—Traškūnų pusėn.

Išrodytų labai reikalingu, kad dalys, esančios Tamstos žnioje, pradėtų veikti ne vėliau gegužės 18 d., auštant iš Towiany, o jei būtų galima, tai ir iš dar toliau Šiaurėje esančios vietas. Kitoniškai, neprietelis Panevėžyje perdaug vėlai pajaus spaudimą iš Tamstos pusės.

Prašau teipogi išaiškinti, ar nesutiktų vokiečių kariuomenės Ukmurgėje viršininkas prijungti savo dalis, esančias rąjone Bukance, prie mūsų dešiniosios voros, žygiuojančios keliu Plebance-Jotajnie-Katynie.

Pranešimus apie Tamstos žygius ir abelmai susirišimą siuskite per Ramygalą keliu į Panevėžį.

Prašau nurodyti kokiui būdu siušti Tamstai žinias apie Panevėžio kariuomenės veikimą.

Kad geriau būtų Tamstai susikalbēti su vokiečiais siunčiu Tamstai vokišką vertimą šio laiško.

Sulig įsakymo Atskiro Brigados Vado
Panevėžio Atskiro Bataliono Vadas

Karininkas Variakojis.

Tokio pat turinio planas buvo pasiustas ir Šiaulių atskiro bataliono vadui į Šiaulius, kurio nė nekartoju.

Gegužės 16 d. 2 val. 30 min. naktį Panevėžio grupės šstabas gavo iš 1 pėstininkų pulko vado karininko Ladygos šiokį raštą:

1-mo pėst. pulko vadas, gegužės mén. 15 d. 1919 m. Nr. 38
Panevėžio atskiro bataliono Vadui. Gavau įsakymą Nr. 2 (Lietuvos kariuomenei), kuriame įsako veikti bendrai susitarus su Tamsta, tas turi būti prirengta ligi 17 d. gegužės — nežinau gerai ar tas darbas galės įvykti taip greitai neišdirbus smulkiaus plano veikimo ir svarbiausia užmezgimui ryšio tarp pulko ir Tamstai pavesto bataliono. Malonėkite atsakyti kuogreičiausia, kur galima bus su Tamsta susieiti ir išdirbtai planą, beto joks veikimas negalimas. Dabar reikalinga išaiškinti jėgas priešo — kas iš mano pusės daroma. Nežinau kur Tamsta stovi ir todėl malonėkite nurodyti kokiui būdu bus palaikomas ryšis (aš manau raiteliais).

Pulko Vadas
Karininkas Ladyga.

Tą pat dieną, t. y. gegužės 16 d. 7 val. 15 min. vakaro buvo gautas raštas iš Šiaulių:

Slaptais.

Panėvėžio atskiro bataliono Vadui
16 gegužės 1919 m. 9 val. 15 min. (ryto) Šiauliai
Nr. 7.

Iš Šiaulių atskiro bataliono dėl išpildymo generolo Žukausko įsakymo 2 Nr. bus pasiusta tiktais viena kuopa, skaičiuje 100 žmonių.

Karininkas (vėliau gen. leit.) Katché,
Panevėžio atskiro bataliono instruktorius
ir visos Panevėžio paėmimo
operacijos vadovas.

Karininkas (vėliau pulk. leit.) Jonas
Variakojis,
Panevėžio atskiro bataliono vadovas.

Karininkas (vėliau pulk. leit.) Juozas
Vidugiris,
dešiniosios voros viršininkas.

Karininkas Valevičius,
vidurinės voros viršininkas.

Karininkas Jonas Nastopka,
kairiosios voros viršininkas.

17 gegužės ta kuopa bus Šeduvoje, o 18 gegužės iš ten išvyks Panevėžio linkui geležinkeliu Šeduva-Panevėžys.

Kadangi tam žygiavimui iš Šiaulių Atskiro bataliono galės išsiųsti tiktai 100 žmonių, tai atskiros užduoties jiems negalėsi duoti, bet įsakysi veikti susirišus su Panevėžio kariuomenė, kad pagelbėti bendrosios užduoties išpildymui.

Pranešimus prasidėjus žygiui prašau siusti per Šeduva geležinkeliu į Panevėžį.

Veikiančiaja kuopa vadovaus karininkas Umbrazas.

Vadas Šiaulių Atskiro Pėstininkų bataliono
Karininkas G a u d e s i s.

Iš 1 pėst. pulko vado rašto matosi, kad jis rašytas dar negavus Panevėžio grupės veikimo plano. Bet toks pasiūlymas, susirinkti išdirbtį planą, Panevėžio grupės vadovybei atrodė nepriimtinas, nes ir taip jau suvėluota vykdyti kariuomenės vado įsakymą, o jei dar rinktis pasitarimams patiembs dalių vadams, uždavinio vykdymas galėtų dar ilgiau užtrukti. Todėl Panevėžio grupės vadovybė, nusprenodus veikimą pradėti gegužės 18 d. auštant, to nusprendimo laikėsi, manydama, kad kaimynai, turėdami generolo Žukausko įsakymą ir Panevėžio grupės veikimo planą, gali daryti sprendimą pradėti veikti.

Operacijos eiga

Gegužės 17 d. vakare Panevėžio grupės dalys (Panevėžio atskiras batalionas, 2 pėst. pulko vienas batalionas ir 1 baterija iš 4 pažinklų) baigė koncentruotis Ramygalos ir Krekenavos rajonuose. Grupės štabas apie 17 val. iš Kėdainių atvyko į Mikališkių dvarą — 2 km. į pietus nuo Ramygalos. Apie 18 val. grupės štaban buvo sušaukti vorų ir baterijos vadai, kur visiems buvo įteiktas ir paaiškintas ryt dienos veikimo planas. Čia, tarp kit ko buvo pažymėta, kad priešas, su kuriuo renčiamasi kautis, yra daug gausingesnis ir, kad daug vilties duoda tik tas, kad mūsų kariuomenės moralė yra aukštesnė, kovose su raudonaisiais mums daug padės populiarumas ir įsitikinimas, kad mūsų kariuomenės vadai — karininkai daug sumaningiai ir drąsiai vadovaus savo voroms bei kuopoms, negu bolševikai. Tokių vilčių turėjo grupės vadovybė, nemažiau pasitikėjimo jautė visi kariai savo grupės vadovybei. Šiek tiek neramumo teikė trūkumas, kaip aukščiau minėjau, žinių apie tai, kas daroma dešiniam sparne — kaimynų Ukmergės grupės bare. Tas grupės vadovybės nerimas pilnai suprantamas: jei Ukmergės grupė palieka pasyvi, nepradeda vykdyti laiku įsakymo, Panevėžio grupės dešinysis sparnas niekeno nepridengtas lieka pavojuje visokiams netikėtumams.

PKM GEK 4272
R 3593

Surinktiems viršininkams buvo įteiktas įsakymas, kurio vertimas iš rusų kalbos yra tokis:

Įsakymas Panevėžio grupės kariuomenei dv. Mikališkiai
17-V-19 m. 16 val.

1. Priešas užima: Jotainėliai — Užkalniai-Jeriškiai liniją—14-tu šaulių pulku (buvusis 41-as) dv. Radikonai-Rajūnai-Tarnogala liniją — 15-tu latgalių pulku. Ties pietiniais Barklainiais 2—3 artilerijos pabūklai.

2. Iš dešinės nuo mūsų 1 pulkas (lietuvių) puls Traškūnai-Raguva kryptimi, iš kairės — Šiaulių bataliono kuopa iš Šeduvos eina prisijungti prie mūsų.

3. Panevėžio grupei įsakyta pulti „Panevėžio kryptimi“, kad sužinotu priešininko jėgas, jo vietas ir kad padarytų kiek galima daugiau netvarkos jo užpakalyje.

Gautam uždaviniui išpildyti įsakau:

a) Dešiniajai vorai

Karininkas Vidugiris: Panevėžio bataliono 3-čia ir 5-ta kuopos, 4 kulkosv., 3 pabūklai I-os baterijos, 10 raitų žvalgų.

Viso: 2 kuopos, 4 kulkosv., 3 pabūkl., 10 rait.

V. 18 d. 2 val. slapčia užimti Bielazaravo dv. — Naujasodė rajona.

3 val. pradėti Jotainiai puolimą. Užėmus Jotainiai vykti į Katinai link, nugalint pakeliui priešininką užimti Katinai.

b) Viduriniajai vorai

Karininkas Valevičius: 2 p.p. $2\frac{1}{2}$ kuopos, 3 kulkosv., 1-as pabūklas I-os bater., 10 raitų žvalgų.

Viso: $2\frac{1}{2}$ kp., 3 kulkosv., 1 pabūkl., 10 rait.

V. 18 d. 2 val. 30 min. slapčia užimti Remeisoniai—Papiškiai rajona.

4 val. pradėti Užkalniai — piet. Barklainiai puolimą. Užimti Užkalniai ir piet. Barklainiai sodžius.

c) Kairiajai vorai

Karininkas Nastopka: Panev. bat. 1-a ir 4-a kuopos, 4 kulkosvaidž., 10 raitų žvalgų.

Viso: 2 kp., 4 kulkosv., 10 rait.

V. 18 d. 2 val. slapčia užimti Užliaušiai — piet. Leoniškiai dv. rajoną. 3 val. 30 min. pradėti puolimą Jeriškiai — Rajūnai. Užimti Jeriškiai ir Rajūnai sodžius.

d) Bendrąjam rezervui

Karininkas Reikallo: Panev. b-no 2 ir 6 kuopos ir komojoji komanda, 2 pėst. pulko

V. 18 d. 3 val. susitalti Ramygaloje.

$\frac{1}{2}$ kuopos, 4 kulkosv., 20 raitų
žvalgų.

Viso: $3\frac{1}{2}$ kuop., 4 kulkosv.,
20 raitelių.

e) Grupės štabui.

V-17 nuo 16 val. — Mi-
kališkiai dv. V-18 d. nuo 2
val. Ramygala, nuo 4 val. —
vyksta į šiaurę Ramygala —
Panevėžys vieškeliu.

4. V-18 d. iki 12 val. turi būti užimta linija: Katinai —
piet. Barklainiai — Jeriškiai — Rajūnai.

Visose vorose turėti rezervus priešinko sparnuose veiki-
mui išplėsti ir savo sparnams apsaugoti.

5. Visiems vorų viršininkams daryti žvalgybą ir palai-
kyti ryšius, kaip tarp saves, taip ir su grupės štabu.

Žvalgyba Vadokliai ir Genetynė — Raguva kryptimis bus
daroma grupės štabo parėdymu.

6. Pirmus terminuotus pranešimus atsiųsti grupės Šta-
ban užėmus išeities ribą, antrus 12 val. Gavus pastaruosius
pranešimus bus duoti tolimesni uždaviniai.

7. Maisto ir šaudymo reikmenų tiekimas — iš priešaki-
nio sandėlio Truskava.

8. Perrišimo punktas — Ramygala 2 pėst. pulko gydy-
tojo žinijoje.

Sužeistuosius vežimais siusti į Kėdainius, iš ten traukiniu
i Kauną.

9. Signalai: baltos rakietos — čia mūsų,
raudona — mes einam pirmyn, arba per-
kelti ugnį,
žalios — reikalinga pagalba.

10. Pavaduotojai: karininkai Variakojis ir Reikallo.

Pasirašė pulkininkas Katche.

Išleidus šį įsakymą ir išsiskirsčius vorų ir baterijos vadams, visai
netikėtai gauta grupės štabe žinių apie Ukmergėje esančios vokiečių ka-
riuomenės veikimą. Tų žinių atsiuntė vokiečių 18 pėst. pulko I-o bata-
liono vadas kapitonas Šprengeris. Jo pranešimo turinys toks:

Lietvių rinktinei.

1. Mišri rinktinė V-18 d. 4 val. ryto puola Radišaukos
dvaro (15 km. į žiemų rytus nuo Ukmergės) rajone ir į rytus
nuo jo.

2. 18 vok. pulko I bat. V—19 d. 3 val. ryto puola Raguvos rajone.

3. Paėmus Raguvą, užeinant iš žiemiu per Kuciškius 18 vok. pulko I bat. mano pulti Jotainius.

4. Prašytume tikro pranešimo, ką veiks gegužės 17—18—19—20 d. lietuvių ir vokiečių dalys, esančios Ramygaloj ir į vakarus nuo jos.

5. Aš prašau prisikirti apie 30 lietuvių kavaleristų ir, jei galima, 50—100 žm. pėstininkų. Jie privalo V—18 d. 7 val. po pietų atvykti į Alantys. Isakymą V—18 d. 7 val. po pietų gaus Alantys dvare.

6. Atsakymą prašau atsiusti į Poobelių dv. V—18 d. 8 val. ryto.

Šis kpt. Šprengerio raštas, pranešantis, kad dešiniam Panevėžio grupės sparne bolševikai irgi bus puolami, suteikė daugiau ramumo dėl dešiniojo sparno padėties. Jam duotas toks atsakymas:

1. Lietuvių rinktinė V—18 d. 3—4 val. ryto puola Jotainiai-Užkalniai-Jeriškiai-Rajūnai linija, kad ir gaila vienok negalima minėtos operacijos atidėti V—19 d., kas Tamstos rašte sakoma ir manoma būtų tiksliau.

2. Aš prašau, jei galima, pagreitinti Raguvos puolimą.

3. Pasilieka perduoti Tamstai ir prie Tamstos rinktinės prijungti visus laisvus lietuvių pėstininkus ir kavaleristus, kurie yra Pagiriųose ir Šėtoje.

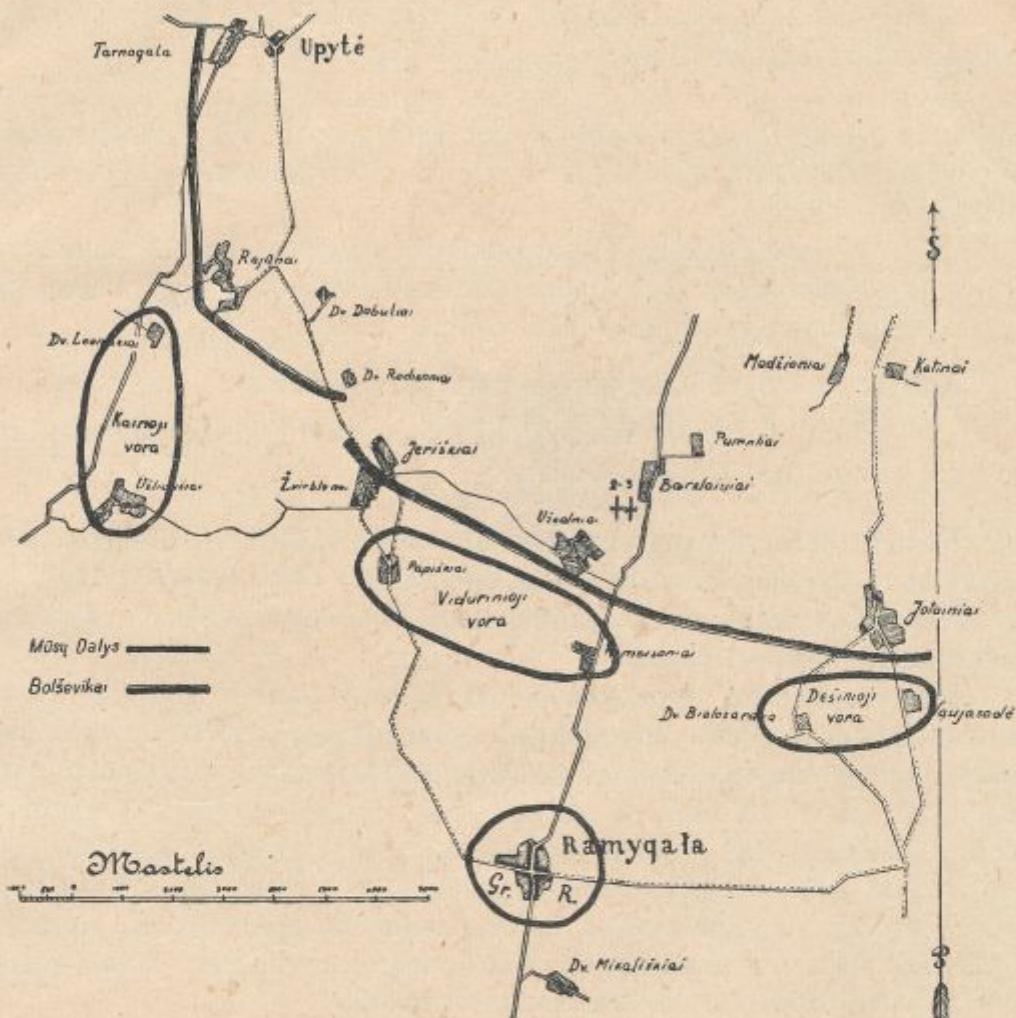
4. Jei Tamsta gali, prašau padėti mūsų puolimui toliau į žiemius gal būt Raguvos-Miežiškių kryptimi arba keliu Katinai-Pajuodžiai su mūsų dešiniaja vora ir apie tai duoti man žinoti. Aš mielai prisiimčiau Tamstos kariuomenės maitinimą.

5. Lietuvių rinktinės šstabas V—18 d. nuo 5 val. ryto bus ant kelio Mikališkio dv. Ramygala-Barklainiai.

7. Jei bus galima, aš išsiūsiu V—18 d. 7 val. po pietų keletą (5—6) raitelių Tamstos žinion į Alantys.

Gegužės 18. d., voroms užėmus išeities ribą, padėtis atrodė štai kaip (žiūrėk 3 skemą).

Gegužės 18 d.; sekmadienio rytas. Nustatytu laiku voros slapčia pasiekusios išeities ribą pradėjo pulti. Pirmieji artilerijos šūvių garsai nuaidėjo dešinioje voroje. Grupės šstabas iš Mikališkių dvaro atvyko į Ramygala. Méginta iš bažnyčios bokšto apžiūrėti kautynių lauką, tik miškai ir krūmai kliudė — nieko nesimatė. Nė iš vienos voros jokių pranešimų...

3. Padėtis gegužės 18 d. ryta.

Ar buvo gauti pranešimai apie užėmimą išeities ribos, kaip liepta įsakyme, susekti nepavyko. Tik vėliau gautas pirmas trumputis dešiniosios voros viršininko pranešimas. Štai jo turinys:

Jotainie ir Gryniuny užimti mūsų kariuomene. Žengiam pirmyn. Dešiniosios kolonos vadas karininkas J. Vidugiris Barklainie. 18—V—19. 5 val. 40 min.

I tą pranešimą buvo duotas tokis atsakymas.

Karininkui Vidugiriui. Ramygala. 18—V—19. 7 val. 55 min.

Tamstos pranešimas gautas. Sveikinu su pasiekimu. Tikiuos, jog duotas Tamstai uždavinys (paimti iki 12 val. Katinie) bus savo laiku išpildytas. Bataliono vadas karininkas J. Variakojis.

9 val. vidurinoji vora užėmė Užkalnių sodžių ir voros viršininkas pranešė, kad ryšių nei iš dešinės nei iš kairės neturiš.

Apie 10 val. buvo gautas nevisai patikimas pranešimas, kad kairioji vora užėmė Rajūnus, Upytę ir net Tarnogalą ir būk žigiuoja toliau. Kiek vėliau raitelis iš kairiosios voros atnešė 4 kuopos viršilos rašytą raštelį.

Pranešimas. Pranešimas 4 kuopos suimti 2 pulemiotu, 2 bolševiku, buvo paimta dvara Zeibela 4 kuopos vadas užmuštas. Už vada palika viršila Pučkis.

Antroje gi šio raštelio pusėje toks pažymėjimas:

užimti 4 kuopos Vepiški, einant po napravlene Radikany, Zalotori, gut Dobielu Pučkis.

Raštelio turinys visai neaiškus, bet kad ten blogai, tai suprantama. Karininkas Nastopka buvo ir voros viršininkas. Kiek vėliau buvo gautas iš žvalgo raštelis, pranešantis, kad 100 bolševikų su 1 kulkosv. užėmė Žaibagalos palivarką.

Sutvarkyti vorą ir pamainyti iškrikusią, netekus vado, 4 kuopą buvo pasiūstas rezervo viršininkas karininkas Reikala su 2 ir 6 kuopomis. Karininkui Reikalai buvo įsakyta nuvykus tuoju pranešti tikra dalykų padėti ir surinkus 4 kuopą pasiūsti ją į rezervą Eamygalon. Paskui paaiškėjo, kad kairioji vora iš ryto buvo užėmusi Jeriškius, bet prie Rajūnų sutiko stipriasis bolševikų jėgas su 1 patranka. Vora artillerijos neturėjo, o viduriniosios voros pabūklai negalėjo padėti kairiajai vorai, nes nebuvvo reikalingų techniškų taikymo įrankių. Todėl bolševikai privertė mūsiškius iš Jeriškių pasitraukti.

Žuvus karininkui Nastopkai, vadovauti vorai buvo paskirtas karininkas Snarskis. Bet jis, pasirodė negališ duoto uždavinio atliliki. Buvo net su 1 kuopa atskyrės nuo kitų jam pavestų voros dalii ir atsitraukės beveik ligi Krekenavos. Šios voros padėti atitaisė 2 kuopos vadas karininkas Jurėnas. Sujungtomis 2 ir 6 kuopų jėgomis tą dieną išmušė bolševikus iš Jeriškių ir Radikonų dvaro. Tuo laiku dešinioji ir vidurinioji voros po kautynių iki 12 val. užėmė liniją Katinai-Pampliai-Barklainiai (pietiniai) — Užkalniai, paimdamos belaisvių, kulkosvaidžių, šautuvų, arklių ir kit.

12 val. buvo gautas 1 pėst. pulko vado veikimo planas, kurį atnešė prisiūstas ryšių karininkas Pošiūnas, o kapitonas Šprengeris pranešė, kad Raguvą puls ryt, t. y. 19 d. 2 val. ir paėmės ją ten ir liksiąs, tik pasiūsiąs žvalgus Miežiškių-Raguvėlės kryptimi, 1 pėst. pulkas pradėjo veikti Isak. Kariuomenei 2 nr. nurodyta kryptimi gegužės 18 d.

Grupės vadovybė nusprendė gegužės 19 d. pulti toliau ir išleido ši įsakymą:

Panevėžio grupės kariuomenei
Įsakymas

2 Nr.

Ramygala

19. V. 18.20 val.
Žemėlapis 1 : 100.000

1. Priešininkas, laikėsis gegužės 18 d. ryta linijoje Jotainiai-Gryniūnai - Žudžiai - Užkalniai-Jeriškiai-Dobuliai dv. — Rajūnai-Tarnogala ligi 12 val., po kautynių tapo nustumtas į liniją Kabeliai-Oksai-Šilaičiai-Dobuliai dv. — Rajūnai-Tarnogala. Ypatingo atkaklumo priešininkas rodė linijoje Jeriškiai-Rajūnai.

2. Mūsų kariuomenė stipriai laiko liniją Katinai-Madžioniai-Pumpliai-Barklainiai — piet. — Užkalniai-Jeriškiai-Radikonai dv. — Leoniškiai dv. (piet.).

I dešinę nuo mūsų mišri lietuvių ir vokiečių kariuomenės rinktinė (kapit. Sprenger) V—19 auštant mano atakuoti Raguva.

3. Igyto pasisekimo išvystimui įsakau visoms voroms V—19 2 val. kuo labiau prisiartinti prie priešininko pozicijų. Atskirai imant:

a) Dešiniajai vorai

Sastatas įsak. 1 Nr.

3 val. pradėti pulti išilgai kelio Katinai — Pajuodžiai, nugalint pakeliui priešininką, 12 val. užimti Pajuodžius.

b) Viduriniajai vorai

Sastatas įsak. 1 Nr.

3 val. pradėti pulti išilgai kelio Barklainiai — Šilagala, 12 val. užimti Šilagala.

c) Kairiajai vorai

Karininkas Snarskis: 1, 2 ir 6 kuopos Panev. b-no 4 kulkosv., 10 raitų žvalgų.

Viso: 3 kp., 4 kulk., 10 rait.

5 val. 30 min. pradėti pulti Dobulių dv. — Rajūnus. 12 val. užimti minėtus punktus.

d) Bendrajam rezervui

Karininkas Reikallo: 4 kuopa ir mokomoji komanda Pan. b-no, $\frac{1}{2}$ kuopos 2 pėst. pulko, 6 kulk., 10 raitų žvalgų.

Viso: $2\frac{1}{2}$ kuop., 6 kulk., 10 raitelių.

6 val. slapčia apsistoti prie piet. Barklainiai.

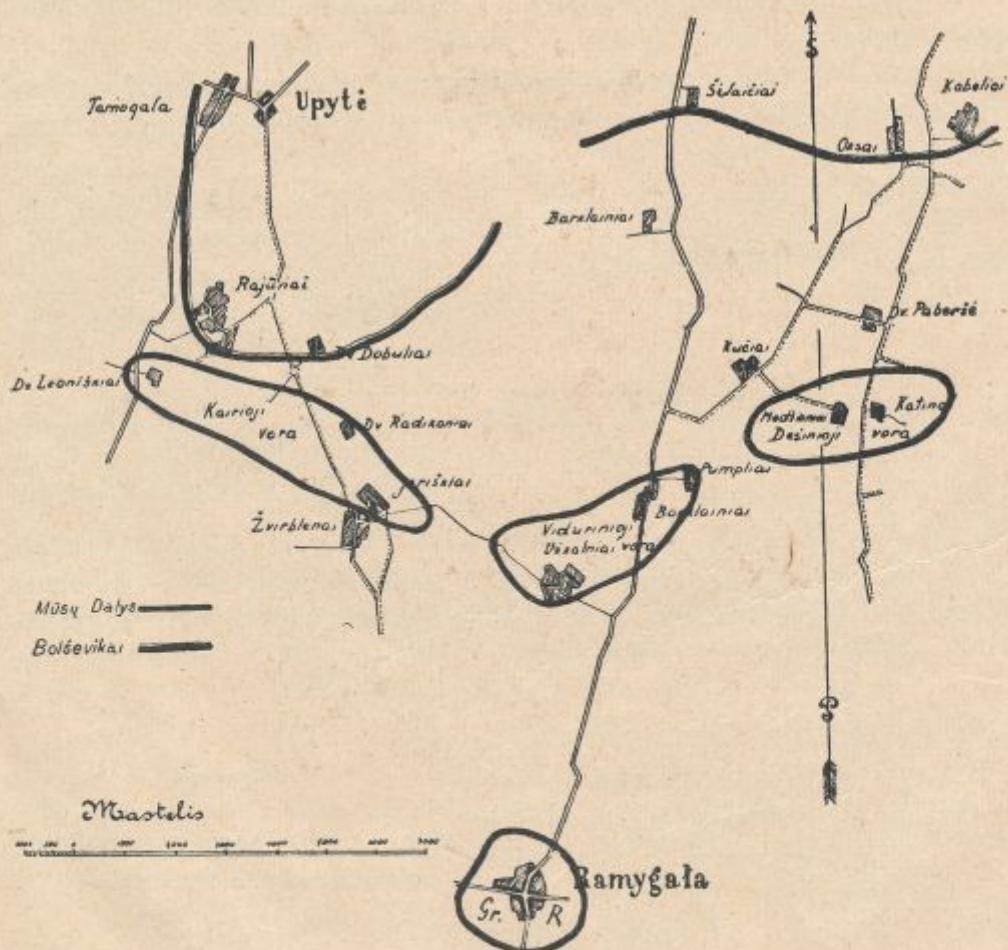
d) Grupės štabui

V-19 ligi 4 val. būti Ramygaloje, paskui vykti į šiaure keliu Ramygala — Panevėžys.

4. Vorų rezervai, ryšiai ir žvalgyba sulig įsak. 1 Nr.
5. Terminuoti pranešimai: 6, 9, 12, 16, ir 20 v.
6. Maisto ir šovinių sandėlius V—19 d. ligi 12 val. perkelti iš Truskavos į Ramygala.
7. Perrišimo punktas — Ramygaloje, nuo V—19 12 val. piet. Barklainiuose.

Gegužės 18 d. vakare grupės dalys buvo šioje linijoje (žiūrėk 4 skemą).

Gegužės 19 d. kairioji vora pradėjo sėkmingai pulsi anksčiau, negu buvo įsakyta. Tai įvyko todėl, kad vakar dieną per toli atsitraukęs katininkas Snarskis buvo kaž kur apie Krekenavą, o likusi voros dalis su

4. Padėtis gegužės 18 d. vakare.

karininku Jurėnu V. 19 d. 1 val. puolė bolševikus ir užėmė Dobilių, Mi-kališkių dvarus ir Rajūnus. Apie tai grupės štabe jau 5 val. 30 min. buvo gautas karininko Jurėno pranešimas. Iš pranešimo buvo aišku, kad su voros viršininku kar. Snarskiu ryšių jis neturi.

Tą patį rytą vokiečių rinktinė su artilerija, esanti apie Baibokus (10 km. į pietų vakarus nuo Naujamiesčio), pasisiūlė padėti grupei ir klausė grupės vado, kokių būdu galėtų padėti. I tai buvo atsakyta, kad geistinas toks rinktinės veikimas:

1) savo artilerija apšaudyti Uptyę ir Tarnogalą ir tuo būdu padėti kairiajai vorai užimti minėtus punktus;

2) paskui vykti rinktinei į Berčiūnų rajoną (9 km. į vakarus nuo Panevėžio) ir iš ten pulti Panevėžio kryptimi.

5 val. 45 min. išsiustas karininkui Jurėnui įsakymas perimti visos voros vadovavimą, o karininkui Snarskiui - pereiti jo žinion. Be to, pranešta apie pasiūlytą vokiečių rinktinės veikimą. Įsakyta vorai pulti Uptyę, o ją užėmus, pulti toliau, Panevėžio kryptimi.

Dešinioji ir vidurinioji voros kiek pasivėlino, bet 10 val. visos grupės dalys išėjo linijon: Kabeliai-Oksai-Šilaičiai-Uptyė. Priešas kulkosv. ir artilerijos ugnies priedangoje traukėsi Panevėžio kryptimi. Visoms voroms pasiūstas įsakymas pulti toliau.

Štai to įsakymo ištrauka:

Likosi užbaigti darbą — paimti Panevėžio miestą.

Įsakau:

1. Visoms voroms energingai testi puolimą:

a) dešiniajai — per Tautkūnus, Pakalniškius ant Karšinaukos ir toliau į šiaurę, tikslu atkirsti kelius einančius iš Panevėžio į rytus;

b) viduriniajai — per Šilagalą-Pabalius ant Panevėžio, atakuojant miestą iš pietų pusės;

c) kairiajai — per Zubiškius, Molainius ant Panevėžio, atakuojant miestą iš pietų — vakarų pusės.

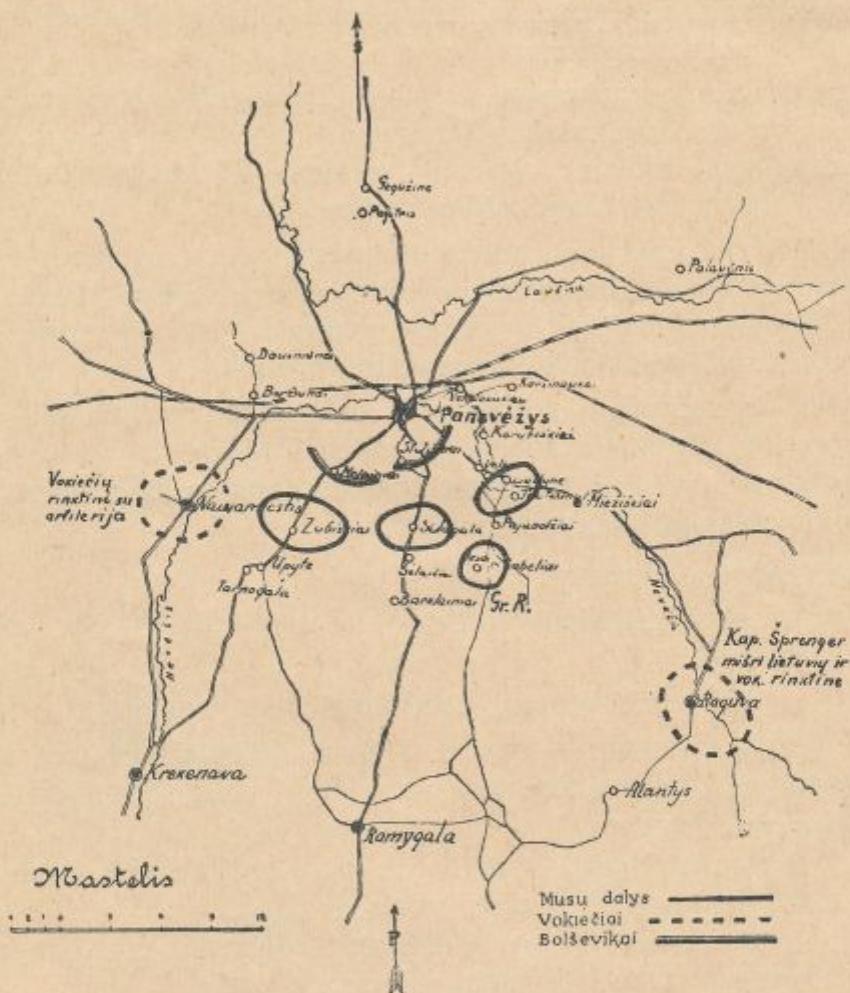
2. Bendram rezervui, gavus šį įsakymą, pereiti per Kūcius į Oksus, kame laukti tolimesnių paliepimų.

3. Visai artilerijai prie pirmos galimybės apšaudyti kelius, einančius iš Panevėžio į rytus.

Šstabas ant kelio Jaskildai-Šilagala.

Apie grupės kaimynus iš dešinės buvo žinoma, kad kpt. Šprengeris su savo mišria rinktine 2 val. 15 min. užėmė Raguvą ir pasiuntė iš ten žvalgybą Leoniškių-Traupių kryptimi. Tokiu būdu dešinysis grupės sparnas vėl turėjo likti atidengtas. Nežiūrint to buvo puolama toliau.

Dešinioji vora, 12 val. 25 min. paėmusi Pajuodžius, 18 val. 25 min. jau žygiavo miškais nuo Liudynės dv. Karšinaukos link. Turėdamas tačiau atidengtą dešinijį sparna voros viršininkas artileriją palieka Pajuodžiuose ir, be to, prašo grupės vadą atsiusti į Liudynės dvarą bendrajį rezervą.

5. Padėtis gegužės 19 d. 14 val.

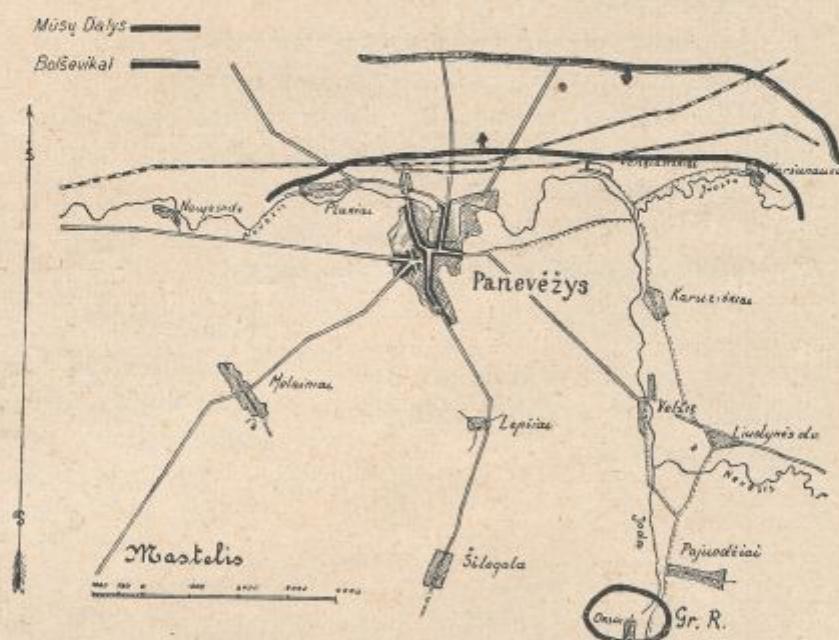
Vidurinioji vora 13 val. 05 min. užima Šilagalą. Kairioji vora 14 val. su 2 ir 6 kuopomis užima Žubiškius, su 1 kuopa Vaišvilčius. Besitraukiantieji nuo kairiosios voros bolševikai apie 400 žmonių susikoncentravo Molainių-Pavašečių rajone.

Grupės dalys 14 val. buvo štai kokioj padėty (žiūrėk 5 skemą).

Panėvėžio grupės dalys, vykdymamos aukščiau minėtą įsakymą, tą pat dieną apie 17 val. užėmė Panėvėžį, priversdamos priešą trauktis Subačiaus kryptimi.

Aukšciau minėtoji vokiečių rinktinė (iš Baibokų rajono) mažai te-padėjo grupės dalims. Grupės dalims užėmus Uptyę, nuo tolimesnio veikimo susilaikė ir pasilikė Naujamiesčio rajone.

Panevėžio paėmimė dalyvavo ir daug padėjo lėktuvai; šaudy-dami iš kulkosvaidžių ir metydami bombas net iš kelių dešimčių metrų aukščio. Galutinai grupės dalims laimėti ir užimti Panevėžį padėjo ši-toks atsitikimas. Vietos kaimų partizanai septintam kilometre nuo Pan-evėžio išardė geležinkelį. Bolševikai, besitraukdami iš Panevėžio, daug visokio turto, k. a.: maisto, šovinių, priplėštų mieste įvairių daiktų, susikrovė į paskutinį traukinį ir išvyko Subačiaus link. Traukinį už-puolė mūsų lėktuvai. Smarkiai eidamas traukinys nepastebėjo išardy-tos geležinkelio vietas ir nuvirtro. Reginys buvo baisus: vagonai suby-rėjo ir suvirtro viens ant kito, viskas susimaišė su važiavusiais traukiniu žmonėmis; čia buvo vaitojantieji sužeisti, lavonai, ginklai ir... silkės.

6. Padėtis gegužės 19 d. vakare.

Bolševikai iš Subačiaus pusės dar keletą kartų mėgino privažiuoti kitu traukiniu ir evakuoti sudužusio traukinio turta, bet veltui, nes mū-sų pėstininkai ir lėktuvai visas jų pastangas likvidavo.

Panevėžio grupės dalys po kelių dienų žygio ir bemaž dviejų dienų ištisų kautynių buvo labai išvargusios. Nuostolių buvo nedaug, grobis gan didelis, todėl nuotaika buvo gera. Gyventojai taip Pan-e-vėžy, taip ir apylinkėje savo išvaduotojus sutiko su dideliu entuziazmu.

Gegužės 20 d. 4 val. naktį išleistas šis įsakymas.

Panevėžio grupės kariuomenei

Įsakymas

3 Nr.

Panevėžys

20—V—19. 4 val.

1. Panevėžio grupės kariuomenė po dviejų dienų kau-
tynių gegužės mėn. 19 d. apie 17 val. užėmė Panevėžio
miestą, išmušė iš jo atkaklų priešininką —bolševikus.

Sumuštas ir išsklaidytas priešininkas pasitraukė krypty
Subačius. Galimas daiktas, kad dalys jų atsitraukė Pumpėnų
ir Vabalninkų krypty.

2. Mūsų dalys gegužės 19 d. vakare užėmė liniją: Kar-
šinauka - Venslaviškiai - Plukiai su bendru rezervu Oksai
(žiūrėk 6 skemą).

Dešiniau mūsų, Ukmergės grupė užėmė 18 ir 19 gegužės
šias vietas: Kurkliai, Kovarskas ir Raguva.

Kas darosi kairiau, t. y. i žiemius nuo Panevėžio, kol kas
neišaiškinta, bet bus neatidėliojant išaiškinta, imantis atatin-
kamų priemonių.

3. Užtikrinimui pasiekto pasisekimo įsakau gegužės
mėn. 20 d. sudaryti du apsaugos barus:

D e s i n y s i s

Karininkas Vailevičius: 3-is
kuopos 2 p.p., 3 kulkosvaidžiai,
5 rait. žvalgai.

Susirinkti 11 val. Vel-
žiuose. Iki 2 val. užimti už-
tvaromis liniją: dv. Liudynė
— Pakalniškiai — Kurgana-
vas — Karšinauka išimtinai.
Rezervas Velžiuose.

K a i r y s i s

Karininkas Vidugiris: 1, 2,
3 kuopos Panevėžio atsk. bata-
liono, 6 kulk., 15 rait. žvalgu.

Susirinkti 11 val. Vaiva-
dėliuose. Iki 2 val. užimti už-
tvaromis liniją: Karšinauka
— Katinynė — Vigadka —
Piniava.
Rezervas Vaivadėliuose.

B e n d r a s r e z e r v a s

Karininkas Reikallo: 4, 5 ir
6 kuopos, mok. k-da Pan. b-no,
10 kulkosv., 15 rait. žvalgu, 1
bat. (4 p.).

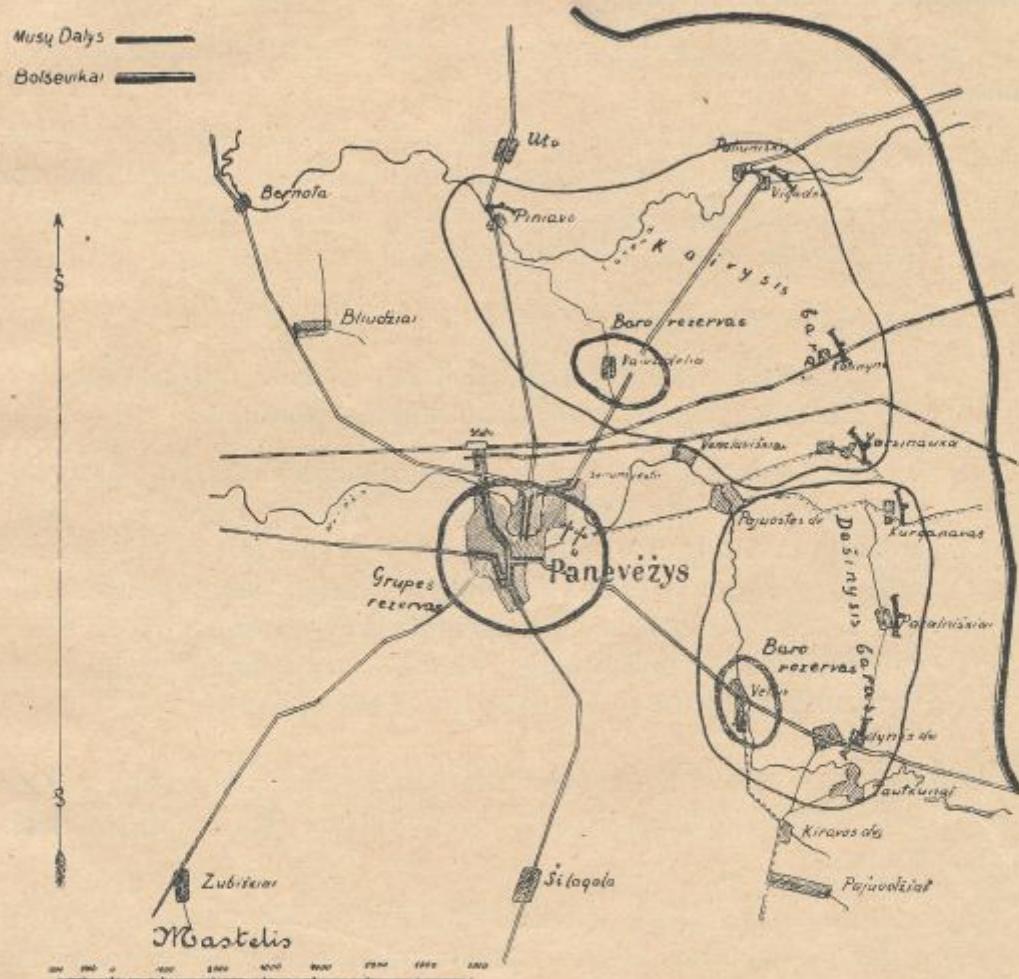
Susirinkti 12 val. į Pa-
nevėži, kur susitalpinti ka-
reivinėse. Baterijai apsistoti
12 val. butuose Jasnagurkos
dvare.

G r u p ē s š t a b a s

Panevėžy.

Toliau šiame įsakyme nurodoma, kad barų viršininkai turi organizuoti savo baruose žvalgymą, organizuoti tiekimą, maitinimą ir t. t.

Grupės dalių padėtis išpildžius šį įsakymą buvo tokia: (žiūrėk 7 skema).

7. Mūsu dalių padėtis gegužės 20 d., užėmus apsaugos barus.

Gegužės 20 d. 14 val. bolševikai, savo artilerijos padedami, bandė nustumti mūsiškius nuo Lavėnos upės, o taipogi pulti Velžių kryptimi, bet ir vienur ir kitur jų puolimai buvo atremti; o jie patys nuvyti: žiemiu kryptimi - Paystrio link, o rytu kryptimi - Karsakiškio link.

Ukmergės grupės dalys (kpt. Šprengerio b-nas su priskirtomis lietuvių pėstininkų bei raitininkų dalimis), kurios gegužės 19 d. buvo užemusios Raguvą, šiandien pasitraukė Pagirių - Bukonių link. Tokiu būdu tarp Ukmergės ir Panevėžio grupių susidarė daugiau kaip 40–45 km. tarpas, prieš kurį buvo pastebėtas priešo jėgu koncentravimas. Ta

aplinkybė sudarė pavojaus Panevėžio grupės užpakaliui. Apie tai buvo pranešta vyr. kariuomenės vadui, prašant jo duoti Ukmergės grupei įsakymą įtraukti į tos grupės barą Kovarsko-Traupių rajoną. Šio pranešimo nuorašas pasiūstas Ukmergės grupės vadui. Tuo laiku Panevėžio grupės kairėje ir užpakaly, Pakalniškių-Sujėtų dv. — Šuojos upės fronte, buvo vokiečių Biulovo rinktinė.

Gegužės 21 d. gautas kariuomenės vado generolo Žukausko sveikinimas.

Sveikinu karžygišką Panevėžio koloną su pasisekimu. Įsakau pristatyti karžygius, atsižymėjusius mūšiuose del apdovanojimo karžygiškais ženklais. Pranešimus siuntinėkite kasdien su visomis smulkmenomis.

I tai grupės vadas atsakė :

Panėvėžio būrys džiaugsmingai priėmė Vyriausiojo Vado pasveikinimą su Panėvėžio miesto paėmimu.

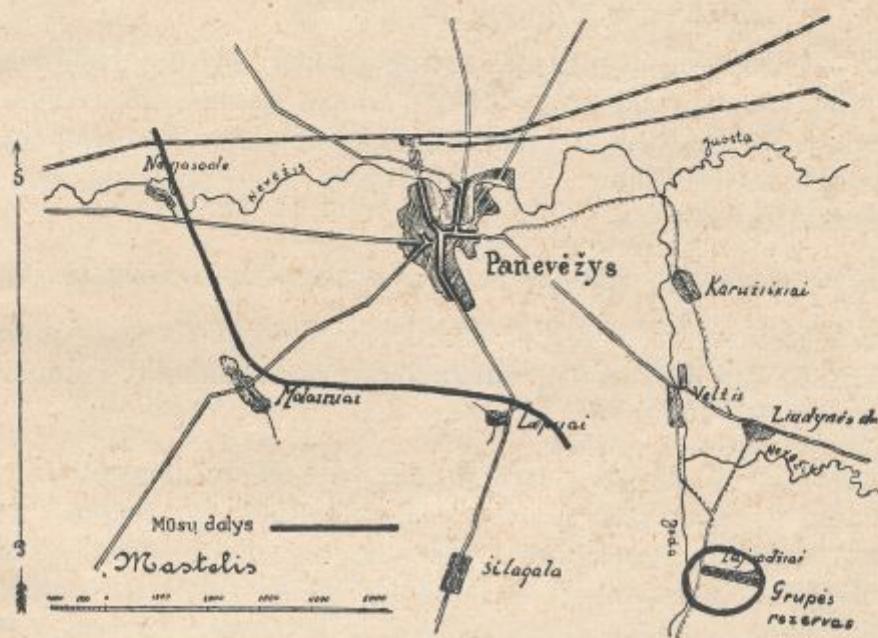
Po ištisos eilės sunkių dienų šiandien nutariau duoti būriui poilsio ir užsiganėdinti vien žvalgyba. Rytoj V — 22 d. auštant, manau testi ofensyvą, kad užėmus Miežiškių - Karsakiškio - Paystrio liniją. Žmonės ir arkliai labai pailso. Tęsiasi paimto iš bolševikų traukinio turto iškraustymas. Būrio fronte veikia iš bolševikų pusės 2-ra latvių šaulių divizija, susidedanti iš 12 (buv. 39) ir 14 (buv. 41) pulkų.

Grupės vado sprendimas duoti savo grupei poilsio neįvyko. Apie 12 val. bolševikai traukiniais privežė naujas latvių dalis, kurios pradėjo kontrpuolimą.

Puolimo rezultate mūsų priešakinės dalys turėjo pasitraukti į barų rezervų liniją, t. y. Velžiai - Vaivadėliai. Pavakarių bolševikai užėmė šią liniją: Kiravos dv. — Liudynės dv. — Karūžiškiai — Pajuostės dv. — Venslaviškiai — Paežeriai.

Naktį kautynės šiek aprimo, grupės dalys naktį praleido Velžių - Vaivadėlių linijoje. Gegužės 22 d. iš pat ryto kautynės vėl prasidėjo. Bendras rezervas buvo sugrupuotas Pajuostės mūšiuose, kad tuo būdu sudarytų pavoju bolševikų sparnui ir užpakaliui. Tik čia kai kurios aplinkybės suardė grupės vadovybės planus. Priežasčių nustatyti nepasisekė: dokumentai sako, kad tame buvęs kaltas baterijos vadas, kuris neįvykdė laiku duoto jam uždavinio: veikti Liudynės ir Velžio rajone, o paskui Karūžiškų rajone ir dėl kareivių įspūdingumo ir neprityrimo. 12 val., kada priešas ėmė silpnėti, grupės dalys pradėjo trauktis iš Velžių-Vaivadėlių linijos į Lepšių - Molainių - Nau-

jasodės liniją. Priešas pasitraukimu nepasinaudojo, nes, kaip vėliau paaiškėjo, matyti, nesuprato grupės manevro, o antra, jam kliudė esantis Pajuodžiuose grupės rezervas. Naktį grupės dalys išbuvo Lepšių - Molainių - Naujasodės linijoje. Šstabas Molainiuose. Rezervas Pajuodžiuose (žiūrėk 8 skemą). Panevėžy vieni po kitų lankësi abiejų pusių žvalgai.

8. Mūsų dalių padėtis gegužės 22 ir 23 d.

Gegužės 23 d. buvo žvalgybų išaiškinta, kad priešas ne tik nesistengia pulsi, bet, matyti, dar nesiorentuodamas, kas daroma, pradeda trauktis. Todėl 10 val. grupės vadas išleido tokį įsakymą:

Panevėžio grupės kariuomenei

Įsakymas

5 Nr.

Molainiai,

23—V—19. 10 val.

Rezervo veiksmais iš Pajuodžių į priešo kairiųjų sparną ir užpakalį, 6 latvių pulkas apie 600—800 durtuvų, prisiartinęs prie Panevėžio, naktį pradėjo trauktis Subačiaus link.

Įsakau visoms grupės dažms, gavus šį įsakymą, pereiti prie užémimo tų vietų, kurios mano buvo nurodytos įsakymu

gegužės mén. 20 d. 3 Nr. tokiu būdu, kad tai būtų išpildyta šiandien iki vakaro.

Rezervo viršininkui tuoju išsiusti 2 pėst. pulko 8 kuopą į Velžius karininko Valevičiaus žinion.

Grupės štabas šiandien nuo 20 val. Panevėžy.

Pulkininkas Katche.

Tuo pat laiku buvo įsakyta vienai kuopai vykti į Bliūdžių k. (4 km. į žiemią vakarus nuo Panevėžio); kuopai duotas uždavinys žvalgyti į žiemius iki Bernotų ir į vakarus iki Kapinkų. Tas padaryta todėl, kad prieš tai Berčiūnų - Kapinkų rajone buvo pasirodė apie 150—200 bolševikų kavaleristų.

Bendras rezervas laikinai paliktas Pajuodžių - Šilagalos rajone.

Kad nepasikartotų V. 21 d. įvykiai, barų viršininkams buvo įsakyta prižiūrėti, kad užtvaros ir sargybos gerai apsikastų ir nuolat būtų dežurujanti dalis.

Gegužės 23 d. 20 val. įsakyta gegužės 24 d. pagreitinti priešo atsitraukiamą iš Panevėžio rajono ir suklaidinti jį del grupės jėgu ir suimymu. Auštant grupės dalys atliko du smūgius: pirmas į rytus, pasibaigę Miežiškių paėmimu ir apšaudymu iš ten artilerija geležinkelio Subačiaus rajono, stoties, Raguvėlės dv. ir Raguvos; antras į Paystrą ir Gegužinę. Tais smūgiais buvo išaiškinta, kad priešininkas traukiasi Subačiaus link ir kad Raguvosje spečiamos žymios priešo jėgos. Pastry ir Gegužinėj bolševikų nerasta.

Tie žvalgybos puolimai buvo atlikti naktį tam reikalui skirtų daļių, kurios atlikusios uždavinį grižo atgal į bendrą apsaugos liniją.

Tuo buvo baigtas Panevėžio ir apylinkių atvadavimas. Bolševikai daugiau į jį negrižo, o kovos su jais nudundėjo toliau į žiemią rytus iki Dauguvos krantų.

Grupės vadovybė

Aukščiau nurodžiau, kad Panevėžio atvadavimo darbą atliko Panevėžio grupės dalys: Panevėžio atskiras batalionas, 2 pėst. pulko vienas batalionas, Šiaulių atskiro bataliono viena kuopa ir 1 baterija iš 4 pabūklų. Panevėžio grupei vadovavo Panevėžio atskiro bataliono instruktorius karininkas Katche ir to bataliono vadas karininkas Variakojis Jonas.

Karininkas Katche atliko didelį darbą, vadovaudamas grupei ir visur teikdamas, kaip instruktorius, reikalingų nurodymų. Kiek buvo svarbus karininko Variakojo vaidmuo tesprendžia kiekvienas iš šio rašto.

Lietuvos Kariuomenei

Įsakymas

Nr. 223.

1920 m. sausio m. 22 d., Kaunas

Rikiuotės skyrius.

§ 1.

Skelbiamas žiniai ir pildymui Valstybės Prezidento š. m. sausio mėn. 17 dienos įsakymo nuorašas: „4-to pėstininkų pulko vadą, vyresnijį leitenantą Joną Variakojį pasižymėjusį Panevėžio mūšiuose, kur jis kelias dienas smarkiai puldamas daug daugesnį priešininką gegužės 20 d. 1919 m. laimėjo miestą ir privertė raudonąją armiją netvarkoje pasitraukti palikus daug grobio, — pakeliu į kapitono laipsnį vyresniškumu nuo gegužės 20 dienos 1919 m. Valstybės Prezidentas, A. Smetona“.

Krašto Apsaugos Ministerijos Valdytojas ir einas pareigas Vyriausiojo Kariuomenės Vado pasirašė:
Generolas Leit. Liatukas.

L. e. p. Generalio Štabo Viršininko Generolas Leitenantas Nastopka“.

Išvados

1919 m. gegužės mėnuo atskleidžia visai naują nepriklausomybės karų istorijos lapą. Tą mėnesį nuo atskirų užpuolimų, nuo partizaniško pobūdžio veikimo pereinama prie planingu, galutinai atvaduoti užimtas žemes numatančių, operacijų. Mūsų kariuomenė veikdama dviem kryptimis: Ukmergė, Zarasai, Dinabarkas ir Kėdainiai, Panevėžys, vėliau Panevėžys, Kupiškis, Rokiškis, Dinabarkas, atvadavo iš rusų bolševikų visą vasaros rytų Lietuvos žemę. Atvaduoti pasiekė todėl, kad čia ties Panevėžiu buvo smogtas rusams bolševikams skaudus smūgis.

Jėgos buvo nelygios: Panevėžio grupės sudėty veikusios jėgos buvo keletą kartų mažesnės už bolševikų ne vien žmonių skaičium, bet

ir ginklais. O vis dėlto Panevėžio grupė lamėjo: atvadavo miestą ir apylinkes, paėmė per 400 bolševikų nelaisvėn, paėmė 2 patrankas, 16 kulkosvaidžių, vieną karišką traukinį ir kito turto.

Jauna ir negausi Lietuvos kariuomenė parbloškė daug gausingesni priešą ir privertė palikti mūsų žemę. Sekėsi ir čia ties Panevėžiu ir tolimesnėse kovose, nes kariuomenė pasitikėjo savim, savo jégomis, ginklu ir savo vadovybe. Didelis visų atsidavimas ir pasiaukojimas nugalėjo kliūtis, kurios atrodė nenugalimos.

Turinys

Pusl.

Prakalba	7
Bendra įvykių apžvalga iki 1919 m. balandžio pabaigos	9
Pirmųjų operacijų pobūdis ir tikslai	11
Lietuvos karys pasitiki savo ginklu	12
Operacijos eiga	17
Grupės vadovybė	32
Išvados	33

Oyer

PKM 4272. IR 3593

